

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı Issue 39 • Nisan April 2026

www.dedekorkutdergisi.com.tr

ISSN: 2147-5490

<http://doi.org/10.25068/dedekorkut.479>

Açık Erişim | Open Access

Araştırma Makalesi | Research Article

Şaban Teoman Duralı'nın Felsefesinde Türk Kimliği: Süreklilik ve Kırılma

Turkish Identity in the Philosophy of Şaban Teoman Duralı: Continuity and Rupture

Öz

Bu çalışmada, Şaban Teoman Duralı'nın Türk tarihine dair görüşleri temel alınarak Türk tarihinin, kültürünün ve medeniyet anlayışının bütüncül bir değerlendirmesi yapılmıştır. Türk tarihsel tecrübesi; İslam öncesi dönem, İslam sonrası Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere üç ana evre üzerinden ele alınmıştır. Bir milletin kimliği, ancak kültürel ve tarihsel geçmişinin doğru kavranmasıyla anlaşılabilir. Türk kimliğini belirleyen başlıca unsurların devlet kurma yeteneği, sosyal hayat, savaşçılık, dil ve inanç olduğu görülmektedir. İslam öncesi Türk kültüründe devlet, merkezî bir konuma sahiptir ve bu anlayış adalet (töre) ile kut kavramları etrafında şekillenmiştir. Millet anlayışı kan bağına değil, silah arkadaşlığına dayanmaktadır. Konar-göçer yaşam tarzı ve asker-millet karakteri, Türklere özgü seyyar devlet modelinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etkenlerdir. Bu yapı içerisinde kadın, sosyal hayatın her alanında etkin rol üstlenmiştir. Duralı'ya göre Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte savaşçılık vasfı cihat, Kızılmele ve devlet ebed müddet gibi ideallerle ülküsel bir zemin kazanmıştır. Bu idealler doğrultusunda kurulan imparatorlukların zirvesini ise Osmanlı Devleti oluşturmuştur. Osmanlı'da temel aidiyet unsuru din olmuş ve devlet, İslam medeniyetinin taşıyıcı rolünü üstlenmiştir. Duralı, Cumhuriyet Dönemi reformlarının tarihsel ve kültürel süreklilikte ciddi kırılmalara yol açtığını savunur. Alfabe ve dil devrimi, laiklik anlayışı, ulus-devlet modeli ve sermayeci sistem; Türk kültürü ile İslam medeniyeti arasındaki bağı zayıflatmıştır. Bu kopuş, Türk düşünce hayatında bir kimlik bunalımına yol açmış; Duralı'ya göre bu durum ancak devlet öncülüğünde dayanışmacı ve toplumcu bir nizamın kurulması ile aşılabilecek bir durumdur.

Anahtar Kelimeler: Şaban Teoman Duralı, Türk, Türkçe, Kültür.

Abstract

This study presents a holistic evaluation of Turkish history, culture, and the understanding of civilization based on the views of Şaban Teoman Duralı. The Turkish historical experience is examined through three main phases: the pre-Islamic period, the Islamic Ottoman era, and the Republican period. A nation's identity can only be understood through an accurate grasp of its cultural and historical background. In this respect, the main elements shaping Turkish identity are state-building capacity, social life, militarism, language, and belief. In pre-Islamic Turkish culture, the state holds a central position, shaped around the concepts of justice (töre) and kut. The notion of nationhood is based not on blood ties but on comradeship in arms. The nomadic lifestyle and the "military-nation" character were key factors in the emergence of a mobile state model unique to the Turks. Within this structure, women played active roles in all areas of social life. According to Duralı, with the adoption of Islam, the Turkish warrior ethos gained an ideological dimension through ideals such as jihad, Kızılmele, and the concept of the eternal state. The Ottoman Empire represents the peak of this tradition. In the Ottoman context, religion became the primary basis of belonging, and the state functioned as the carrier of Islamic civilization. Duralı argues that Republican reforms caused serious ruptures in historical and cultural continuity, weakening ties with Islamic civilization and leading to an identity crisis, which he believes can only be overcome through a state-led, solidarist order.

Keywords: Şaban Teoman Duralı, Turkish, Turkish language, Culture.

Orhan Yavuz*^{ID}

Rıza Bakış**^{ID}

Sorumlu Yazar Corresponding Author

*Doktora Öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas/Türkiye

© 2026. Yavuz, O.

✉ orhanyavuz83@gmail.com

**Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sivas/Türkiye

© 2026. Bakış, R

✉ rbakis@cumhuriyet.edu.tr

Makale Geçmişi Article History

Başvuru Submitted	20.02.2026
Revizyon Talebi Revision Requested	21.03.2026
Son Revizyon Last Revision Received	24.03.2026
Kabul Accepted	24.03.2026
Yayın Published	30.04.2026

Lisans License

Bu eser Creative Commons Atf 4.0 Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Atf Citation:

Yavuz, O. ve Bakış, R. (2026). Şaban Teoman Duralı'nın felsefesinde Türk kimliği: Süreklilik ve kırılma. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (39), 19-32. <http://doi.org/10.25068/dedekorkut.479>

Giriş

Şaban Teoman Duralı (1947-2021), Türkiye'nin yetiştirdiği 20. yüzyıl düşünürlerinden biridir. Çalışmaları ağırlıklı olarak biyoloji ve felsefe alanında olmakla birlikte Duralı, kültür, medeniyet, dil, metafizik ve ahlak gibi konularda da önemli eserler vermiştir. Günümüz kültür ve medeniyet durumunun tarihsel açıdan çözümlemesini yapan Duralı, sadece sorunları belirlemekle kalmayıp bu sorunların çözümüne yönelik öneriler de sunmaktadır. Türk kültürü ve bu kültür kapsamında bulunan Türk dili de Duralı'nın özel ilgi duyup dikkat çektiği alanlardır.

Kadim Türklere Kültür ve Medeniyet

Bir milletin kimliğinin anlaşılabilmesi için kültürünün incelenmesi ve kültür haritasının ortaya konması önemlidir. Kültür haritasının ortaya konması ise o toplumun hafızası sayılabilecek olan tarihinin irdelenmesi ile mümkündür (Duralı, 2021, s. 352). Duralı, Türk milletinin tarihine bu amaçla eğilmektedir. Bundan gayesi, Türk milletinin kimliğini oluşturan maddi unsurları ve manevi-ruhi arka planı belirlemektir. Kimlik bir toplumun özüdür ve Duralı'ya göre kimliğinin bilincinde olmayan toplumlar, kişisizdir (Duralı, 2021, s. 352). Bu nedenle tarihî arka plan öğrenilmeli ki geçmiş tasavvuru kazanılabilsin ve bu sayede milli bir bilinç ve milli bir görüş olarak milli kimlik elde edilebilsin (Duralı, 2021, s. 376).

Türk kavminin ortaya çıkışıyla işe başlayan Duralı'nın araştırmalarının neticesinde vardığı sonuç: Türk ırkı, Çin kaynaklarında Hiung-nu olarak geçen büyük olasılıkla Hunlar ile Hint-Avrupalıların karışımından ortaya çıkan melez bir ırktır. Turani denilen bu ırk, çeşitli boylara ayrılmıştır. Türkler de bu boylardan biridir (Duralı, 2022, s. 501-502). Duralı, Türk tarihinin bilinen kısmını 3000 yıl olarak kabul etmektedir (Duralı, 2021, s. 365). Türk adıyla adlandırılan ilk devlet olan Göktürklerin kuruluşu, MS 552'dir. Çoğunluğunun Türk boylardan teşekkül olduğu kabul edilen ilk devlet Büyük Hun Devleti'dir. Bu devletin kuruluşu, MÖ 221'dir. Türk diline ait ön izlerin ise MÖ 3000'lere kadar gittiği görülmektedir (Uygun, 2023, s. 368-369). Bu veriler ışığında Duralı, Türk tarihinin başlangıcını, ilk devletleşmeden daha eski bir tarihe, Türk diline ait izlerdense sonraya atmaktadır.

Türkler ilk kurdukları devletlerden itibaren belirli ilkeleri kendilerine şiar edinmişlerdir. Bu ilkelerin en başında adalet gelmektedir ve hakan, bu temel ilkeyi Tengri denilen Tanrı'dan almaktadır (Tekin, 1998, s. 35). Devletin başına geçen hakanın toy denilen meclisi vardır. Toy, kanun yapıcı yetkilere sahiptir. Toy, hakanı kontrol mekanizması olarak da görev yapmaktadır. Adalet ilkesinin kontrolü de bu bağlamda toy tarafından sağlanmaktadır. Her taht kavgasının çıkışında gerekçe, hakanın adaletten sapması suçlamasına dayanmaktadır. (Duralı, 2022, s. 521) Türk'ün Türk'ten başka düşmanı yoktur diyen Duralı, kurulan bütün Türk devletlerinin yine Türkler tarafından ve taht kavgaları yüzünden yıkıldığını belirtmektedir (Duralı, 2022, s. 519). Tanrı'nın verdiği yetki, kut olarak anılmaktadır. Bu yetki Hakan'ın adaletten sapması üzere geri alınabilmektedir. Bu açıdan Türk Hakanlarının mutlak bir güçleri yoktur (Ahmetbeyoğlu, 2020, s. 37). Bir Hakan'ın, adaletten sapması bahane edilerek tahttan indirilmesi olasıdır. Üçler Bulduk, eski Türk devletlerinin yıkılış nedenleri olarak genellikle iç çekişmeleri ve Türk töresinin terkinin sayar ki (Bulduk, 2008, s. 54-55) bu konuda yaygın bir kanaat de bulunmaktadır. Bu durumda Duralı'nın iddiası doğru görülmektedir ancak Anadolu Selçuklu gibi istisnalar da yok değildir. Aynı zamanda

dış müdahalelerin varlığı da yadsınamaz bir gerçektir. Zira Orhun Yazıtlarında devletlerin yıkılışından hep Çin sorumlu tutulmuştur (Tekin, 1998, s. d7,65).

Türklüğün tanımlanmasının zor bir mesele olduğunu (Duralı, 2013, s. 43) söyleyen Duralı, “Biz kimiz sorunu”nun Türk tarihinin ana sorunu olduğunu düşünmektedir. Bu sorunun çözüme kavuşturulmasını kendisi için dert edinen Duralı, Türklüğü bir ülkü tarihi olarak tanımlamaktadır. Savaşçılık zihniyeti ve edebiyetle yürütülen bu ülküye “devlet ebed müddet” (Duralı, 2013, s. 98-100), Türkün devlet kurma ve yürütme güdüsüne ise “Kızılelma” denilmektedir. Kızılelma, akli olarak yürütülen ve kontrol edilen bir duygu durumudur (Duralı, 2021, s. 372). Her iki ülkü de Orhun Kitabeleri’nde belirtildiği üzere (Tekin, 1998, s. D1-D3, 39) Türk’ün taşıdığı bir duygu ve düşünce biçimidir. İki bin yılı aşkın süredir devam eden bu duygu durumu, siyasetin etken gücü olan amelî akıl tarafından yönetilmekte ve denetlenip düzenlenmektedir. Duralı’ya göre, devlet fikrinin üstlenicisi ise nazari akıldır ve ender bulunan da budur. Ne var ki Türk tarihinin taşıyıcısı amelî akıldır (Duralı, 2021, s. 372). Her milletin belli başlı özellikleri olduğu gibi Türklerin belirgin olarak ortaya koyduğu özelliği de amelî aklın bir sonucu olarak devlet kurması ve gerektiğinde savaştan kaçmamasıdır (Duralı, 2022, s. 169). Bu özellikleri neticesinde Türkler gittikleri her yeri yurt edinmişlerdir ve orada devlet kurmuşlardır.

Türklerin geniş bir coğrafyaya yayılmalarının çeşitli nedenleri olmakla beraber bunlardan bir tanesi iç evlilik denilen kavim içi evliliğe sıcak bakmamalarıdır. Bu nedenle Türkler, genelde dış evlilik yapmışlardır (Duralı, 2022, s. 500-501). Dış evlilik anlayışları sonucunda ise gittikleri bölgelerin halkıyla evlilik yoluyla kaynaşmışlardır. Bu durumun doğal bir neticesi olarak da Türk’ün genetik kavimliliği imkânsızlaşmıştır. Her yeni yurt ve devlet ile birlikte farklı kültürlere tabii olan Türk, çok köklü değişimlere maruz kalmasına rağmen bazı temel vasıflarını yitirmemiş ve muhafaza etmiştir. Duralı bu değişmeyen vasıfların özellikle dört tanesine vurgu yapmaktadır: Dil, devlet kurma, ordu yürütme yeteneği ve soy sop saplantısının olmaması (Duralı, 2013, s. 31). Türkler genellikle kandaş bireylerden oluşmadıkları gibi böyle bir inanç da taşımamışlardır. Efsanevi dişi kurttan türemiş, silah arkadaşlığını temele alan bir topluluk olduklarına inanmışlardır (Duralı, 2013, s. 31-35).

Bu anlayışın devletleşme öncesinde de var olduğu ve bunun da kaynaklarda yer aldığını iddia eden Duralı, Çin’e karşı saldırılarda kabilelerin ittifaklar yaptığını ancak, bu kabilelerin hepsinin Türk olduğuna dair bilgilerin bulunmadığını iddia etmektedir. Devletleşmeyi ilk sağlayan Hunların da bir konfederasyon devleti olduğu bilinmektedir (Uygun, 2023, s. 369-372). Söz konusu silah arkadaşlığını temele alan bu topluluk, demiri işlemiş ve kendi silahını imal ederek bütün yaşamını, savaşa odaklanmış şekilde yürütmüştür (Duralı, 2013, s. 31-35). Bu durum o denli kanıksanmıştır ki kadınlar da asker olarak görülmüştür (Duralı, 2022, s. 176).

Asker millet anlayışı ve konar göçerlik gelenekleri, kadın erkek ilişkisini de dengede tutan bir unsur olmuştur. Çünkü her iki yaşam şeklinde de insan, sırtını dayayabileceği, güven duyduğu bir can yoldaşına gereksinim duymaktadır ki Türk kültüründe bu kişi hep kadın olmuştur (Duralı, 2021, s. 385). Kadının rolü, Türk kültüründe çok önemli bir yere sahiptir. Toplumun temelini oluşturan aile, Türk kültüründe kadın etrafında şekillenmektedir. Duralı, kadının bu rolünü toplumun orta direği benzetmesiyle ifade etmektedir. Erkek koruyucu ve dölleyici görevleriyle arızı bir konuma sahipken kadın, soyun ve yaşamın devamını sağlayan cevher niteliğindedir.

Dolayısıyla kadının bu önemi gereği tüm örf ve adetler, kadının etrafında şekillenmiştir (Duralı, 2023a, s. 130). Kadın, Türklere hiçbir zaman ayrı tutulmamış ve savaş da dahi erkeğinin yanında yer almıştır. Ayrıca kadın, erkeklerle beraber tüm sosyal haklara sahip olmuştur. Kız çocukları ise hiçbir zaman bir utanç vesilesi olmamıştır (Açıl, 2016, s. 70).

Türklerin devletleşme özellikleri, savaşçı bir toplum olmaları ve konar göçer yaşam biçimi yan yana geldiklerinde, Türklere özgü devlet şekli olan seyyar devleti ortaya çıkarmaktadır. Seyyar devletin tek örneği Türklere aittir. Ayrıca konargöçer olan ve devlet kuran tek topluluk da Türklere aittir (Duralı, 2022, s. 483). Seyyar devlette devletin başının otağı nereye kurulursa devletin merkezi orası olmaktadır (Duralı, 2022, s. 176). Tarihçiler, bu devlet biçimini göçebe devlet olarak adlandırmaktadırlar. Göçebe devlet, güçlü bir merkezi yönetimin oluşmasını engellediği gibi kurulan devletlerin de kısa ömürlü olmalarına neden olmuştur (Uygun, 2023, s. 387). Ayrıca seyyar devlet geleneği, siyasi hudut mefhumunun oluşmasını engellemiştir. Huduttan ziyade yaşanan alanın tamamı, yurt kabul edilmiştir. İslam'la birlikte bu yurt anlayışı "Darüislam" anlayışında kendini göstermiştir (Duralı, 2023a, s. 129).

Devletin başına hanedanın geçmesi ise adet olmakla beraber zorunluluk değildir. Savaş alanında kazanılan başarı, *Ordu-millet-devleti*'nin başına geçmenin meşruluk kaynağıdır (Duralı, 2021, s. 374). Savaş ve askerliğin hayatı bu kadar etkilediği bir ortamda rütbe de önemlidir. Bu durum ise bürokrasinin ağırlık kazanmasına sebep olmaktadır. Türklere bu yüzden bürokrasi etkili olmaktadır (Duralı, 2022, s. 183). Türk'ün istidadı tefekkür değil eylemdir. Türk, özellikle askerî nitelikler olan cesaret ve itaat insanıdır. Bir emir alındığında tartışmaksızın ve sorgulamaksızın itaat edilir. Bu itaat, kabul edilen ilkelerde ve inançlarda da sorgulamaksızın geçerlidir (Duralı, 2021, s. 373). Roux da Türklerin muhafaza ettikleri özellikleri belirtirken askerlik ve askerlikle ilgili erdemleri de saymaktadır. Bu erdemlerden bir tanesi de üste mutlak itaattir (Roux, 2015, s. 27).

İslam ve Türk Devlet Anlayışı

Türklere devleti kuranların bir halktan ziyade bir grup olduğunu ve daha sonra halkın bu grubun kurduğu devlet etrafında toplandığını söyleyen Duralı, bu durumu devlete aşırı bağlılığın nedeni olarak görmektedir (Duralı, 2022, s. 520). Duralı, kan bağına bağlı olmayan devlet biçimine imparatorluk devleti demektedir ve Türk'ün imparatorluk devletinin ülküsünün İslam öncesi dönemde belirsiz olduğunu söylemektedir. İslam'la birlikte Türklüğün ülkü olarak nasıl bir süreçten geçtiğini Duralı'nın şu cümlelerinde görmektedir: "Türklüğün, hayata ve insana karşı vazgeçilmez ülküsü, yani tarihî ödevi, İslam'ın yüce çağrısına içkindir, mündemiçtir. Alperen, kuvveydi, Veli-Gaziyle fiile dönüştü. Türklerin, imparatorluk devletini kurmak uğruna savaşma iradesi, Müslümanlaşmalarıyla manasını kazanmıştır." (Duralı, 2013, s. 56).

Türklerin Müslümanlaşma süreci, Talas'ta Arap ordusuyla birlikte Çin'e karşı savaşmalarıyla başlamaktadır (Duralı, 2022, s. 113). Bu sürecin sonunda 8. ve 9. yüzyıllardan itibaren Müslümanlık, Türklüğün önde gelen şartlarından olmuştur. Doğuda kalan ve İslam'ı kabul etmeyen Türkler ise zamanla ya Moğollaşmış ya da Çinleşmişlerdir. Müslümanlıkla birlikte Türklük, hakkaniyetçi, üretici, savaşçı ve uzun ömürlü cihan devletleri kurmayı başarmışlardır. 9. yüzyıldan itibaren Türklük, İslam din ve medeniyetinin hem koruyucusu hem taşıyıcı ve yürütücüsü hem de dünya genelinde öncüsü olmuştur (Duralı, 2021, s. 389). İslam, Türklere çok uygun düşmüştür.

“İslam barış dinidir.” gibi sözlerin aksine İslam’ın aynı zamanda bir savaş dini olduğunu söyleyen Duralı, bu durumu İslam’ın güzelliği olarak ifade etmektedir. Diğer dinlere geçen Türklerin Türklüklerini yitirme sebebinin rahatlığa bağlayan Duralı, İslam’daki cihat anlayışı çerçevesinde yer alan savaşçılığın, Türklere çok uygun geldiğini ifade etmektedir (Duralı, 2022, s. 507). Orhun Kitabeleri’nde Türklerin devlet anlayışı olarak ifade edilen “Amacı emniyet ve adaleti sağlamak olan kuvvetli ve örgütlü, bağımsız bir camia” tanımıdaki amacı tam manasıyla taşıyan, İslam ülküsüdür. Bu ülkü, zulme karşı hak ve adalet uğrunda savaşma olarak açıklanabilecek olan, cihat denilen ulu bir ülküdür. Müslümanlaşan Türkler, artık bu cihat ülküsünü yaşamaya koyulmuşlardır diyen Duralı, Türk tarihinin kutsallığını da bu ülkeye bağlamaktadır. Bu ülkünün hayat bulmuş şeklini ise Türklüğün en büyük başarısı dediği Osmanlı olarak ifade etmektedir (Duralı, 2013, s. 57-59).

Ortak inanç/ lar etrafında tutarlı bir şekilde bir araya geldiği düşünülebilecek olan belirli inançlar bütünlüğüne kültür denir. Söz konusu ortak inanç/ lardan türemiş veya beslenmiş kültürlerin birlikte oluşturduğu daha üst ve kapsayıcı kültür topluluğuna ise medeniyet denir (Duralı, 1999, s. 118). Kültür ve medeniyeti kısaca bu şekilde tanımlayan Duralı’nın kendine ait bir medeniyet sınıflaması vardır. Bu sınıflamada tüm medeniyetler, önce gelişmiş ve gelişmemiş medeniyetler olarak ikiye ayrılmaktadır. Gelişmişlik seviyesinin belirlenmesinde siyaset, iktisat, dil, bilgelik, felsefe ve zanaat gibi faktörler etkilidirler. Gelişmiş medeniyetler iki çatı altında toplanmaktadır. Söz konusu bu iki çatı: Doğu Medeniyetleri Camiası ve Batı Medeniyetleri Camiasıdır (Duralı, 2023a, s. 35). Kadim Türk devletleri Doğu medeniyetleri camiasında yer almaktadırlar. İslam’ın kabulüyle birlikte Türkler, Doğu Medeniyetleri Camiasından Batı Medeniyetleri Camiasına geçmişlerdir. Medeniyet değiştirmek bir yana yeni medeniyetin farklı bir medeniyet camiasından olmasına rağmen Türkler, birçok özelliklerini ve kimlik unsurlarını muhafaza etmişlerdir. Kimliğin muhafaza edilmesinde en önemli etken, değişim hızının mutedil olmasıdır (Duralı, 2013, s. 73). Kimlikle birlikte korunan özelliklerden biri de askerliktir. Osmanlı’da dahi ana unsur askerliktir. Diğer meslekler de var ancak arka planda bütün millet askerdir. Cumhuriyete kadar bu durum, değişmeden devam etmiştir (Duralı, 2022, s. 401-402).

Duralı’nın kültür ve medeniyet tanımı ve sınıflandırmasına bakıldığında Türk medeniyeti veya Osmanlı medeniyeti diye bir medeniyet yoktur. Türk kültürü ve Osmanlı kültürü vardır. Aynı şekilde İslam dairesindeki tüm toplumlar içinde aynı şey geçerlidir. Bu dairenin tamamını bünyesinde barındıran bir İslam medeniyeti vardır ve İslam’ın kabulünden sonra Türkler bu medeniyete dâhil olmuşlardır (Duralı, 2022, s. 488). İslam öncesi Türkler ise Doğu medeniyetleri camiasından Çin medeniyetine mensupturlar (Duralı, 2022, s. 74). İslam’la birlikte Türk kültüründe bazı değişiklikler yaşanmamış değildir. Duralı, Türklerin özellikle İslam’dan sonra imparatorluk kurma yeteneklerini geliştirdiklerini söylemektedir (Duralı, 2023a, s. 129-130). Türk devletleri, bu imparatorlukların ilk örneği olan Selçuklu’ya kadar kısa ömürlü olmuşlardır. Selçukluyla birlikte görülmeye başlayan uzun ömürlü Türk devletlerinde en uzun süre, Duralı’nın “Türk devlet geleneğinin şahikası” dediği Osmanlı Devleti’nde görülmüştür (Duralı, 2022, s. 534).

Duralı, Türk devlet geleneğinin sahip olduğu devlet sisteminin, Eflatun’un Devlet tasavvuruna çok benzediğini ifade etmektedir. Ancak bu benzerliğin kökenine dair bir ize rastlanmamıştır. Duralı, Osmanlı’daki yenicerileri Eflatun’un devletindeki

askerî teşkilatın hayat bulmuş şekli olarak nitelenmektedir (Duralı, 2022, s. 135). Duralı, Türk devlet anlayışının şekillenmesinde etkisi olan iki bilge ve bir de filozof olduğunu söyler ki bunlar: Bilge Tonyukuk (646-726), Yusuf Has Hacıp (1017-1077) ve filozof olarak da Farabî'dir (?-950) (Duralı, 2021, s. 383). Farabî'nin Eflatun diyaloglarından haberdar olduğu bilinmektedir. Doğal olarak etkilenmiş olması olasıdır. Yusuf Has Hacıp'in de gerek Eflatun gerekse Farabi ve çalışmalarından haberdar olması muhtemeldir. Ancak Bilge Tonyukuk'un Eflatun'dan ve eserlerinden haberdar olma olasılığı imkânsız görünmektedir. Dolayısıyla Türk devlet anlayışının ve temellerinin kökenine bakıldığında, ismi anılan filozof ve bilgelere çok daha eskiye tarihlenebileceği görülmektedir. Bu durum Türk devlet anlayışının temellerinin, Eflatun'un görüşleriyle bir bağının olmaması, daha güçlü bir ihtimaldir. Yukarıda bahsedildiği üzere Hakan, yetkilerini Tanrı'dan almaktadır. Türk mitlerinde devlet fikri önemli yer tutmaktadır. O hâlde Türk devlet anlayışının temelleri, Türk'ün dinî inancına ve mitolojik efsanelerine içkindir (Koçak & Bakır, 2019, s. 118).

Türklüğün Şahikası: Osmanlı İmparatorluğu

“Avrasya'da görülmüş nice din varsa Türk devletlerinin girip çıkmışlığı vardır.” diyen Duralı (2021, s. 386), İslam'ı ayrı bir kefeye koymaktadır. Burada belirtmekte fayda vardır ki Türklerin inançları, İslam öncesinde de tek tanrılı dinler arasından olmuştur. Çok tanrılı dinler ve sapkın inanışlar, Türk tarihinde görülmemişlerdir (Öztürk, 2013, s. 345-346). Türklerin eski inançları, Gök Tanrı inancıdır. Türklerin eski inançlarının Şamanizm olduğuna dair tarihî bir dayanağa rastlanılmamıştır (Kılıç, 2003, s. 335-336). Bilge Kağan'ın Budizm'i benimseme yönünde girişimleri olmuştur lakin vezir Tonyukuk, karşı çıkmış ve Bilge Kağan'ı bu niyetinden vazgeçirmiştir. Tonyukuk, gerekçe olarak Budizm ve Taoizm'in barışı ve yumuşaklığı öne çıkarttığını, bunun da savaşçı Türk'ün yapısına ve kültürüne uygun düşmediğini dolayısıyla böyle bir değişimin Türk'ün geleneklerini ve kültürünü bozacağını göstermiştir (Roux, 2015, s. 151). Mustafa Erdem, çalışmalarında Budizm'i benimseyenlerin pısrık olduklarını iddia etmiştir (2000, s. 100). Ne var ki Türkler arasında az da olsa Budizm'i benimseyenler olmuştur. Bunlar arasında Yüceçiler denen ve Türk kökenli oldukları ileri sürülen bir grubun, askerî başarılar elde ettikleri de iddia edilmektedir (Güngör & Günay, 1997, s. 129). İslam dini ise Türkler arasında hızlı bir yayılım göstermiştir. Bu hızlı yayılım diğer dinleri bitme noktasına getirmiştir (Tanyu, 1980, s. 105). İslam dinindeki cihat anlayışı, Türk'ün savaşçılığına fikir ve gaye açısından bir altyapı sunmaktadır. Bu nedenle olsa gerek Duralı, Türk'ün İslam'la tanışmasını, tarihin seyrini değiştiren bir olay olarak tanımlamaktadır. Çünkü Türk'e yeni bir ülkü, Kızılelma yükleyen İslam'dır (Duralı, 2021, s. 386).

Osmanlı, ülküsünü belirlerken en önemli unsur olarak İslam'ı seçmiştir. Osmanlı, belirlediği ülküyle İslam'ın taşıyıcılığını üstlenmiştir: Devlet ebed müddet (Duralı, 2021, s. 278). Devlet ebed müddet anlayışının oluşması, Türk kültüründe din, devlet, vatan ve millet olarak yer edinen dört kutsal unsurdan devletin, Türk'ün zihnindeki öneminden hasil olmuştur (Binark, 1997, s. 1348). Osmanlı, üstlendiği bu ülküyle birlikte soydaşı, dindaşı, dildaşı Türklerin ve Müslümanların koruyucu ve kollayıcısı kesilmiştir. Bu durum, davanın ve yürütücüsü Osmanlı'nın varoluş sebebidir (Duralı, 2021, s. 395). Türk'ün devlet uğruna savaşma iradesi, İslam ile anlam kazanmıştır (Duralı, 2021, s. 387-391). Türkler, özellikle Osmanlı Türkü, artık İslam öncesinde olduğu gibi savaşmak için değil, İslam alemini bir bayrak altında toplamak için savaşmışlardır. Bu durumun mümkün olmadığı zamanlarda ise zorda kalan

Müslümanların ve diğer toplumların korunması için savaşılmıştır (Duralı, 2021, s. 393-394). Amaç ise kılıç zoruyla İslam'ı yaymak değil Osmanlı'nın kişiliğinde İslam edebini insanlara tanıtmak ve yaşatmaktır (Duralı, 2021, s. 394). Bu yaşama ve yaşatma ise hayatın her alanına yayılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak Osmanlı, sanat ve mimari gibi alanlarda üstün başarılar elde etmiştir (Duralı, 2022, s. 174-175). Türk devlet tipi olarak daha önce değinilen seyyar devlet geleneği de Osmanlı'da II. Selim'le birlikte son bularak merkezî devlet uygulaması başlatılmıştır (Duralı, 2022, s. 503).

Duralı, Osmanlı'yı şu şekilde tanımlamaktadır:

Türk/çe, bir diller ile lehçeler ailesinin, belki de kavmin, genel deyimlendirilişidir. Osmanlıysa, bir birlikli (Fr. unitaire) imparatorluk devleti, yani kavim esâsına oturtulmamış devlet ile temelini, özünü Türklerin teşkil ettiği, kandaş, türdeş olmayan toplumlardan yahut halklardan kurulu milletin şanı olmuştur. Osmanlı, dilce, dince, mezhepçe, tarikatça, örfçe, âdetçe ve iktisâdî geçim araçları ile yolları itibariyle çok çeşitli alt toplum dokularından örülmüş bir üstyapıdır. (Duralı, 2013, s. 102-103)

Bu bağlamda ırkçılığın izine dahi rastlanmayan Osmanlı'nın birinci ilkesi Allah inancı, ikincisi ise devlet ülküsüne bağlılıktır. Bu durum, Osmanlı'yı oluşturan halkın zihninde o denli yer etmiştir ki; "Allah, devlet ile millete zeval vermesin!" cümlesindeki duygu durumu tüm halkın bir şiarı olmuştur (Duralı, 2013, s. 103). Ülkeye katılan her yeni toprak parçası, vatanın bir parçası sayılmıştır. Emperyalizmde görülen sömürge ve anavatan ayrımı, Osmanlı'nın aklından dahi geçmemiştir (Duralı, 2013, s. 99). Birinci Dünya Savaşı sonrası Millî Mücadele'ye girişen Osmanlı, belli bir toprak parçasını değil de bütün yurdu kurtarmak amacıyla silaha sarılmıştır. Söz konusu olan yurt ise bütün Müslümanların yaşadığı yer olan Darüislam'dır. Osmanlı'nın gözünde Darüislam gerek toprak açısından gerekse millet açısından bir bütündür (Duralı, 2013, s. 104-105). Osmanlı'da millet kavramı, bir ulusu değil tüm vatandaşları kapsayan bir kavram olmuştur. Millet anlayışının temelinde, dinî aidiyet farklılıklarına göre tüm grupların özerk olarak tanımlandıkları bir sistem yatmaktadır. Millet kavramının ulus mahiyetinde etnik kökeni ifade edecek şekilde kullanılması ise 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış bir durumdur (Kurtaran, 2011, s. 59). Milleti bir arada tutan bu ülküsel birlikliği, devlet sağlamaktadır. Devletin hayat bulmuş şekli ise *Halife-Kaysar-Han-Padişahı*'dır (Duralı, 2013, s. 104-105).

Her devlet gibi Osmanlı'nın da bir sonu vardır ve Duralı, bu sonu Sultan II. Abdulhamit'in tahttan indirilmesiyle bir görmektedir. Bu olayın görünen faileri ise her ne kadar Genç Türkler olsa da Duralı, arka planda işleri yürütenin farmason teşkilatı olduğunu söylemektedir. Genç Türkleri organize eden kişi olarak ise İsrail'in kurucu ismi Emmanuel Karasu'yu göstermektedir (Duralı, 2023a, s. 165). Duralı'nın dikkat çektiği diğer bir nokta ise Osmanlı'nın yıkılışıyla birlikte İslam medeniyetinin de tarih olduğudur. Söz konusu sadece İslam medeniyeti de olmayıp aynı zamanda 2300 yıllık Türk kültür tarihinin kesintiye uğramasıdır. 2300 yıllık Türk tarihinin, gözle görülmeyen bir hat tarafından sürdürüldüğünü söyleyen Duralı, Osmanlı'nın yıkılması sonucunda bu hattı kesintiye uğratan olayın 1920-1930 yıllarındaki devrim olduğunu söylemektedir (Duralı, 2021, s. 400). İlkçağ Çin, Hint ve İran medeniyetleri ile Bizans kültürü ve de İslam medeniyeti aracılığıyla Antik Yunan medeniyetinden izler taşıyan Osmanlı Türk'ü, 19. yüzyılın başlarından itibaren kemale ermiş ve kimliğini oturtmuştur. Artık "Ben kimim?" sorusuna verebilecek cevapları vardır. Duralı, buradaki "Ben kimim?"

sorusuna verecek bilinçli bir cevaba sahip olmanın anlamını, kişilik sahibi olmak olarak tanımlamaktadır (Duralı, 2013, s. 79-80). Duralı, yaşanan olayların bir diğer sonucu olarak da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren felsefe-bilimi ortaya koyacak olan hikmet edebiyatının son bulmasını saymaktadır. Bu son buluş Osmanlı'nın yıkılışıyla birlikte 20. yüzyılın ilk çeyreğinde millî kültür mirasındaki ani, şiddetli, köklü ve keskin değişiklik sonucunda meydana gelmiştir (Duralı, 2023b, s. 123).

Duralı, Türklüğü insanlığı bütün yönleriyle biçimlendirmiş tarihin sayılı güçlerinden biri olan ve İslam medeniyeti bünyesinde özbilincine erişen, bununla birlikte İslam alemine bin küsur yıl önderlik ve hamilik etmiş bir varlık olarak tanımlamaktadır. Duralı, Türklüğün İslam medeniyeti çerçevesinde benlik kazandığını ifade etmektedir. Sonuç olarak İslam medeniyetinin tanınması, Türklüğün tanınması için bir ön koşul durumu taşımaktadır. Türk kültürü, irfanı, adeti ve örfü, İslam medeniyetiyle son şeklini almıştır. Bundan kısmi olarak dahi yoksun kılınması, Türk kültürünün varlığını sürdürmesini engeller diyen Duralı, ayrıca Türklüğün günümüzdeki temel sorununu kendini bilmezlik olarak görmektedir. Trajik duyuşa sahip olmaması ise Türk'ün düştüğü bu durumun farkına varmasını engellemektedir (Duralı, 2013, s. 80-81).

İslam medeniyetinin tek önderi ve taşıyıcı mücahidi, Osmanlı Türk'ü olmuştur ki Osmanlı Türk'üne uygulanan kültür soykırımı ve diğer tüm belalar bu yüzdendir. Çünkü Osmanlı Türk'ü, İngiliz-Yahudi Medeniyeti¹ ve emperyalizmine karşı girişeceği olası bir mücadelede, İslam Alemi ve diğer yeryüzünün ezilmiş tüm insanlarına öncü olma kuvvesi taşımaktadır. İngiliz Yahudi Küresel Medeniyeti ve bu medeniyetin akli organları, bu kuvveye haiz olan Türk kültürünü ortadan kaldırmak istemişlerdir (Duralı, 2013, s. 113).

Duralı, medeniyetlerin hayat kaynağı olarak doğal yaşama bağlı kalmış olan kırsal kesimi görmektedir ki bu kırsal kesim, Türk özelinde köylüler ile konar göçer obalardan müteşekkil bir gruptur. Duralı, kırsal yaşamdan ve emekten kopuş sonucunda yabancılaşmanın ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Yabancılaşma ise bunalımların ana sebebidir (Duralı, 2013, s. 114). Köylüsünü göç yoluyla yitiren, konar göçer obaları bitme noktasına getiren ve neredeyse tamamen şehirleşen Türk kültürünün ve milletinin, abıhayatı kurutulmuş görünmektedir (Duralı, 2021, s. 381). Murat Yılmaz'ın yaptığı araştırma, Türkiye'deki kırsal nüfusun 1935'ten beri sayısal açıdan azalmasa da oran olarak azaldığını, 1980'den sonrada küçük dalgalanmalar olsa dahi sayısal olarak da azaldığını göstermektedir (Yılmaz, 2015, s. 163-165). Bu sonuçlar da Duralı'nın tezini destekler niteliktedir.

Türkiye ve Günümüz

Cumhuriyet Türkiye'sinin kurulmasıyla 3000 yıllık Türk tarih ve medeniyet hattında yaşanan değişim, bir kısmı daha önce zikredilmiş olan birçok kültürel değişikliği beraberinde getirmiştir. Bu değişim öncesi Türklerin, neredeyse bütün etkinlikleri savaşmaya yönelik olmuştur (asker millet). Zikredilen kopuşla birlikte askerî

¹ Teoman Duralı'nın Medeniyet tasavvurunda günümüz dünyasında egemen ve tek güç olan medeniyet, Çağdaş İngiliz Yahudi Küresel Medeniyeti'dir. Bu medeniyet diğer tüm medeniyetleri sindirerek dünyada var olan tüm kültürleri etkisi altına almıştır. Bu uğurda gerek gördüğünde parayla olmadı silahla savaşmaktan çekinmemiştir. Kendisine rakip gördüğü medeniyetler ve/ya medeniyet kurma ihtimali taşıyan toplumları yok etmek için de gerekli gördüğü her şeyi yapmıştır. Gerekli bilgi için bk: Duralı, *Çağdaş İngiliz-Yahudi Küresel Medeniyeti*.

ve siyasi kurumlar arasına çekilen sınır ile bu özellik ortadan kalkmıştır (Duralı, 2021, s. 365, 2022, s. 470). Bir diğer değişiklik, Türk'ün millet anlayışında meydana gelmiştir. Söz konusu değişim öncesinde, Türkün millet anlayışında ırksal anlamda bir ayırım olmamıştır. Bu ayırımın olmayışı böyle bir bilincin olmayışından kaynaklıdır. Yukarıda değinildiği üzere Türk kültüründe ırk değil silah arkadaşlığı vardır ki bu anlayış İslam sonrasında, millet bazında müslim-gayrimüslim; yurt bazında ise darüislam-darülharp şeklinde zuhur etmiştir. Günümüzde kullanılan anlamında millet anlayışı, Tanzimat'la kendini göstermeye başlamıştır. Osmanlı Türkü, yeni karşılaştığı milliyetçilik akımına nasıl anlam vereceğini bilemez. Sonuçta da ırk milliyetçiliği ile kültür milliyetçiliği şeklinde iki tür milliyetçilik anlayışı ortaya çıkar. Ne var ki Fransız etkisiyle ortaya çıkan bu anlayış, ırk milliyetçiliğinden ziyade kültür milliyetçiliği şeklinde kendini gösterir (Duralı, 2022, s. 489). Kültür milliyetçiliğinin oluşumunda, Osmanlı tebaasının çeşitliliği de etkili olmuştur. Dolayısıyla ırka dayalı bir milliyetçilik, Osmanlı'nın yapısına ters düşmektedir. Bu anlamda kültürel ortaklığı vurgulayarak Osmanlı vatandaşlığı paydasında devletin ve milletin birlikteliği amaçlanmıştır (Taşkın, 2024, s. 119). Daha sonra bu anlayış, Cumhuriyet Türkiye'siyle birlikte ağırlık merkezini ırk milliyetçiliğine kaydırsa da her iki anlayış arasında ki mücadele hâlâ devam etmektedir (Özarslan, 2012, s. 229-230).

İslam'ın benimsenmesiyle birlikte daha tutarlı ve bütünlüklü bir görünüme kavuşan Türk fikir hayatında özellikle 1850'ler öncesinde arif, ermiş, bilgin ve sıradan halk arasında zihniyet, inanç, davranış ve dilde ciddi bir ayrılık görülmüyordu. Bu durumdaki halkın üst ve alt tabakası, birbirini daha iyi anlayabilirken fikir adamları, halkın duygu ve düşünce durumunu her an takip edebiliyordu. Bu ortamdaki eksik olan tek şeyin bilim olduğunu söyleyen Duralı, onun da o dönem için tam elde edilmek üzere olduğunu düşünmektedir. Ancak Osmanlı'nın yıkılışı ve Türk tarih ve kültür hattındaki değişimin etkisiyle gerek bu elde edilmek üzere olunan bilim gerekse tarihî edimlerin birçoğu, Türk'ün elinden kaymış gitmiştir. İslam medeniyeti bünyesinde kimliğini kazanmış durumdaki Türk kültürü, İslam medeniyetiyle bir bütün olmuştur. Ancak Cumhuriyet Türkiye'siyle bu birliktelik bozulmuştur (Duralı, 2013, s. 91-92). Türk'ün savaşçı özelliğini İslam ülküsünden ayırmanın onun mücadele gücünü yok etmekten başka bir anlam ifade etmeyeceğini söyleyen Duralı, sonuç olarak gerek İslam'ın gerekse savaşçılığın zarar gördüğünü söylemektedir (Duralı, 2021, s. 394-395). Türk'ün savaşçı özelliğinin yitirildiğine dair elimizde bilimsel kayıtlar bulunmama ile birlikte günümüz halkının askerliği hâlâ kutsal bir görev olarak kabul etmesi, savaşçı özelliğinin yitirildiği görüşünü olumsuzlarsa da Türkiye'de askerlik görevine bakış açısının her geçen gün değiştiği bir gerçektir (Çetin, 2018, s. 168-172). Bu durum ise Duralı'nın görüşünü destekler niteliktedir. Çetintaş'ın, kültürel öğelerin unutulsa dahi bilinçaltında yaşamaya devam ettiği ve ihtiyaç hâlinde yeniden ortaya çıktığına dair görüşlerine (Çetintaş, 2020, s. 19) göre ise Türk milletinin kültürel olarak binlerce yıldır taşıdığı gerek askerlik özelliği gerekse diğer özellikler sadece geri plana itilmişlerdir. Gerek görüldüğünde tekrar gün yüzüne çıkacaktır.

Osmanlı yıkılıp onun yerine kurulan ulus devleti olan Cumhuriyet Türkiye'si, Duralı'ya göre problemsiz bir şekilde ortaya konamamıştır. Çünkü Türkiye'nin ulus devleti olmasına rağmen çeşitli bir nüfus dokusuna sahip olması, çok büyük bir tehdittir. Bu problemin çözümü içinse Yunanistan'la gerçekleştirilen mübadele gibi o dönemde Irak ve Suriye ile de nüfus mübadelesi gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir (Duralı, 2021, s. 400). Yeni devletin, Türk milletinin anlayışına en aykırı olabilecek nizam olan

sermayeciliği seçmesi de bir diğer problemi teşkil etmektedir. Bu düzenle birlikte haksızlık, gelir dağılımındaki dengesizlikler ve düzensizlik gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. İçinden geldiğimiz İslam medeniyetine ve alışkanlıklarımıza en uygun olan, devletin önderlik ettiği dayanışmacı-toplumcu nizam olmalıyken sermayeci sistem seçilmiş ve topyekûn reddimiras yapılmıştır (Duralı, 2021, s. 401). Bu bilgiler ışığında Duralı, yapılan devrimlerin ve ıslahatların başarılı olduğuna şüpheyle yaklaşmaktadır (Duralı, 2021, s. 401).

Cumhuriyet'le birlikte ortaya konan laiklik anlayışı sonucunda din, toplum hayatından çıkmıştır (Duralı, 2022, s. 175). Fransız devrimi sonrasında laiklik, ruhban sınıf özelinde Katolikliğe karşı açılan savaşın fikirsel sancağıdır. Duralı'ya göre, Cumhuriyet Türkiye'sinde ise İngiliz Yahudi Küresel Medeniyetinin etkisi ve zoruyla laiklik, çağdaşlıkla birlikte İslamsızlaştırma faaliyetlerine sancak kılınmıştır (2023a, s. 99). Ne Osmanlı'da ne Selçuklu'da laikliğin karşıtı olan kilise düzeninin dengi veya benzeri bir müessese yoktur (Duralı, 2022, s. 205). İslam'da da ruhban ve ruhban olmayan sınıf diye bir ayırım yoktur. Dolayısıyla Müslüman Türk'ün kültüründe de laiklik diye bir sorunun olmaması gerekmektedir (Duralı, 2021, s. 266). Hakan Mertcan, laikliğin Hristiyan Avrupa'daki bir mücadele sonucunda ortaya çıkmış olmasına karşın sadece Hristiyanlar için bir anlam taşıdığı görüşüne karşı çıkmaktadır. Laikliği tüm dinler için güvence sağlayan bir sistem olarak görmektedir ki ancak bu sayede farklı dinlere mensup toplulukların bir arada yaşayabileceklerini iddia etmektedir (Mertcan, 2008, s. 322-323). Ne var ki Osmanlı'da kurucu unsur olan Türklerin ve büyük çoğunluğun Müslüman olduğu ve İslami kuralların yaşayışta çok önemli bir etkisi olduğu halde farklı dinlere mensup birçok topluluk yüzyıllar boyu problemsiz bir şekilde yaşamıştır. Bu da Mertcan'ın iddiasının geçerliliğini sorgulamaktadır.

Türk'ün kendine has ilgi çekici bir özelliği de dilidir. Toplumların gerek maddi gerek manevi devamlılığını sağlayan ve kültürün taşıyıcısı olan alfabe sistemi Türk tarihinde üç defa değiştirilmiştir. Bu değişimlerin sonucu olarak Türk tarihinde düşünce ürünlerinin oldukça az olduğu görülmektedir (Duralı, 2013, s. 68). Türk'ün insan anlayışının, dünyaya bakışının kısaca zihin yapısının ana taşıyıcısı dilidir. 6. yüzyıla kadar geriye dönük izlenebilen Türk yazı dili, Cumhuriyet Türkiye'si ile birlikte 3. değişimini yaşamıştır (Duralı, 2013, s. 74-76). Duralı, her ne kadar Türk tarihindeki alfabe değişikliklerini 3 olarak kabul etse de Türk tarihinde daha fazla alfabe rastlanılmaktadır (Açık, 2008, s. 6). Buradaki farkın söz konusu alfabelerin kullanımındaki yaygınlıkla ilgili olduğu kuvvetli bir ihtimaldir. Duralı'nın, yaygınlık kazanmamış alfabeleri değerlendirme dışı tuttuğu düşünülmektedir.

Felsefileşmiş medeniyetin temelleri, yazıyla atılmaktadır. Yazıya dayalı ilk Türk kültürünü Göktürkler oluşturmuşlardır (Duralı, 2013, s. 65). Hangi toplum, kendisinden daha şehirleşmiş bir toplumla karışırsa onun dilini kabullenir. Bunun örneklerine Türk tarihinde de rastlanılmaktadır. Örneğin İran'ı ele geçiren Selçukluların resmî dili Farsçadır. Türkçeyi geri kurtaran ise Osmanlı olmuştur. Osmanlı'nın resmî dil olarak Türkçeyi kullanması, Türkçenin günümüze güçlü bir şekilde ulaşmasının en önemli etkenlerinden biridir (Duralı, 2022, s. 396). Osmanlı Türkçesi, Duralı'nın söylemiyle Klasik Türkçe, asırların kazanımıyla geldiği noktada, yüksek bir medeniyet dili seviyesine erişmiştir. Günümüz Türkçesiye Cumhuriyet Türkiye'si döneminde gerçekleştirilen dil devrimiyle Klasik Türkçeden çok farklılaşmış bir durum arz etmektedir. Duralı; söz konusu günümüz Türkçesini tahrif olunmuş, bozulmuş olarak tasvir etmektedir (Duralı, 2021, s. 31). Bu tasvirini yapmasındaki gerekçesi alfabe

değişikliği ve girilen dil devrimidir (Duralı, 2022, s. 264). Azmi Süslü, yaptığı çalışmada alfabe değişikliği ve dil devriminin gerekçeleri olarak okur yazar oranının düşüklüğü, halk ve aydın kesim arasındaki dil farkı ile Türkçe'nin yabancı dillerin etkisinde kalmasını saymaktadır (1995, s. 25-26). Duralı ise Süslü'nün aksine dil devrimi ile birlikte aydın ve halk arasındaki kültür birliğinin bozulduğunu (Duralı, 2013, s. 91-92), alfabe değişikliğiyle birlikte dil alanında girilen yoğun değişim sırasında, İslam ve Arap karşıtlığı neticesinde Arapçadan Türkçeye geçmiş ve yüzyıllar boyunca süren kullanım sonucunda özümşenerek Türkçeleştirilmiş kelimeler atılarak bu kelimelerin yerine Moğolcadan ve ağırlıklı olarak da Fransızcadan kelimeler alındığını iddia etmektedir (Duralı, 2022, s. 264). Duralı, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Yazının değiştirilmesinin yanı sıra, Osmanlı Türküne mahsus dine, siyasete, hukuka, kılık ile kıyafete, ev ile aile hayatına ilişkin tekmil kurallar, örfler, adetler, alışkanlıklar, biçimler, tavır ile tutumlar küpeşteden denize atılmışlardır. Fakat yazıya koşut bir başka bağışlanmaz, fecii katliam dile uygulanmıştır. 1920'lere gelindiğinde, gerek söylenişindeki renklilik ile telâffuzunun soylu latifliği gerek dilbilgisinin tıksızlığı ile kaviliği gerekse sözvarlığının çeşitliliği ile zenginliği itibarıyla Osmanlı Türkçesi dünyanın üç beş en mutena ve müstesna dilinden biriydi. Bahsettiğimiz, nazmın şehinşahı Fars şiirine cepheden meydan okuyabilecek gücü kudreti kendinde gören bir şiir ve onunla içli dışlı olmuş ruh kardeşi hârikulade bir musiki geleneğini bağrında barındıran mümtaz bir dildir. Kıyılır mı böyle bir şahesere? Yakılıp kül edilmiş bakir orman, yerini, iç karartıcı, susuzluğu gideremeyen, cümle umudu tüketen çöle bırakır. Klasik dilimizin katli, yerle bir edilmiş bir şehre yahut yakılmış bakir ormana nice benziyor. (Duralı, 2013, s. 96)

Günümüzde Türkçe açısından "Felaketin şahikasındaız." diyen Duralı, Türkçenin bu durumundan dolayı artık düşünsel eserler ortaya koymak bir yana bu tip eserlerin tercümesinin dahi yapılamayacağını söylemektedir (Duralı, 2013, s. 41). Her ne kadar okumuş olursa da Cumhuriyet Türkiye'sinde akıl ışıldaması görmediğini söyleyen Duralı, bu duruma dil ve dine sadık kalınmamasını gerekçe göstermektedir (Duralı, 2022, s. 425). Bu durumu açıklarken, köklü bir geçmişe sahip hiçbir toplumun başına gelmeyen felaketlerin, Türk tarihinde meydana geldiğini söylemektedir (Duralı, 2023b, s. 116). 3000 yıllık Türk tarihine bakıldığında, Türk'ün gerek dilini gerekse içinde bulunduğu medeniyeti dahi değiştirdiği görülmektedir (Duralı, 2022, s. 516). Zürcher, alfabe değişikliğinin sembolik bir anlamı olduğunu belirtmektedir. Bu anlam, Türk toplumunun Osmanlı ve İslam kültüründen Batı kültürüne yönlendirilmesidir (Zürcher, 2000, s. 274-275). Burada dil ile birlikte din değişmediyse dahi dine bakış tarzında bir değişim yaşanmıştır.

Çaylı ve Tülüce, yaptıkları çalışmada Duralı'nın felsefe, bilim ve ahlakla ilgili belirlediği problemleri ve bu problemlerin çözümüne yönelik olarak ortaya koyduğu önerileri, öze dönüş olarak nitelemektedirler. Bu önerileri, teorik olarak makul bulmalarına rağmen önerilerin uygulanabilirliği konusunda aynı düşüncelere sahip değildirler. Önerilerin uygulama aşamasında karşılaşacağını düşündükleri engelleri, önerilerin barındırdığı teolojik konuların günümüz pragmatist ahlak, pozitivist bilim, determinist alem ve seküler yaşam anlayışlarını nasıl öze döndürebileceği sorunu ile kültür, felsefe ve bilim mefhumlarının mutlak değil izafi fonksiyonlara sahip olması şeklinde saymışlardır. Batı medeniyetinin sahip olduğu hegemonyanın kırılmasını ise mümkün görmemekle birlikte çözümün Batı medeniyetinin, kendi inanç, kültür ve

değerlerimiz doğrultusunda yapılandırılmasında görmektedirler (2023, s. 338-339). Oysa Duralı, zaten Çağdaş İngiliz Yahudi Küresel Medeniyeti dediği Batı medeniyeti ile diyalektik bir ilişki ile elde edilecek sonucu da değerlendirme dışı tutmamıştır. Bir alternatif olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir (Duralı, 2023a, s. 186). Ancak küresel bir görünüm arz eden Batı medeniyetinin gücünün kırılarak yerine konulması hedeflenen bir medeniyetin diyalektik ilişki içerisinde gücü nasıl eline alacağı bir soru işaretidir. Zira Batı medeniyeti, küresel çapta yaygınlık kazanırken diğer medeniyetleri zor gücüyle ortadan kaldırmıştır.

Sonuç

Çalışmada Duralı'nın düşünceleri temel alınarak Türk tarihi, kültür ve medeniyeti tarihsel açıdan incelenmiştir. Duralı düşüncesinde Türk tarih ve kültürünü İslam öncesi, İslam sonrası -İslam sonrası özellikle Osmanlı Dönemi olarak görülmektedir.- ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere üç bölüm olarak incelenmiş ve bu üç bölüm arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

Duralı, Türk milletinin kimliğini meydana getiren unsurları, devlet kurma becerisi, savaşçılık, dil ve inanç olarak görmektedir. İslam öncesi Türk kültüründe devlet önemli bir yere sahiptir. Devlet anlayışı ise adalet (töre) ve kut anlayışı temel alınarak şekillenmiştir. Millet anlayışı kan bağı yerine silah arkadaşlığını temel kabul etmiştir. Dönemin konar göçer yaşam şekli ve asker millet anlayışı, Türklere özgü seyyar devlet modelini ortaya çıkartmıştır. Bu sosyal yapı içerisinde kadın, toplumsal hayatın her alanında etkin bir rol almıştır.

İslamiyet sonrasında Türklerin savaşçılık özellikleri, İslam'ın cihat anlayışıyla birleşerek Kızılme ve devlet ebed müddet gibi ülküsel bir nitelik kazanmıştır. Bu ülküler doğrultusunda uzun ömürlü imparatorluk devletleri kurulmuştur. Bu imparatorluk devletlerinin zirvesi Osmanlı'dır. Osmanlı, dine dayalı aidiyet anlayışı ile İslam medeniyetinin koruyucusu ve taşıyıcısı olmuştur. Osmanlı'nın yıkılmasıyla birlikte İslam medeniyeti de son bulmuştur.

Duralı, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan devrimlerin Türk tarih ve kültüründe kırılmalara yol açtığını savunmaktadır. Bu devrimler sonucunda İslam medeniyeti ile olan bağlar da kesilmiştir. Ne var ki binlerce yıldır taşınan özellikler, sadece geri plana atılmış olup yok edilmeleri mümkün görülmemektedir.

Sonuç olarak çalışma, Şaban Teoman Duralı'nın Türk tarihine ve medeniyetine dair düşüncelerinin, modern Türk kimliği tartışmalarını anlamada önemli bir düşünsel çerçeve sunduğunu göstermektedir. Duralı'nın yaklaşımı, Türk kültür ve medeniyetine ilişkin süreklilik bilincini yeniden tesis etmeyi hedefleyen eleştirel ve özgün bir perspektif olarak değerlendirilebilir. Bu amaçla kültürel açıdan yeniden kendi özüne dönüşün gerekli olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Yapay Zekâ (YZ) Beyanı Artificial Intelligence (AI) Declaration

Bu çalışmada dil bilgisi düzeltme, yazım ve anlatım iyileştirme, özetleme veya metin düzenleme, literatür tarama gibi sınırlı ve destekleyici amaçlarla yapay zekâ araçlarından yararlanılmıştır. / In this study, artificial intelligence tools were utilized for limited and supportive purposes, such as grammatical correction, orthographic and stylistic improvement, summarization or text editing, and literature review.

Kaynakça

Açık, F. (2008). XX. Asrın başlarında Türk dünyasında yaşanan alfabe değişikliklerinin sebepleri, gelişimi ve sonuçları. *Başkent Üniversitesi ve Türk Dil Kurumu I.*

Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu.
<https://doi.org/10.30563/turklad.357305>

- Açıl, O. (2016). İlk Türk devletlerinde kadın algısı ve kadın hakları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 63-72.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2020). Eski Türklerde kut ve töre bağlamında hükümlerliliğin hududları. *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History*, (71), 29-50.
- Binark, İ. (1997). *Devlet-i ebed müddet*. 3(14), 1348-1355.
- Bulduk, Ü. (2008). Yaşayış ve kültür açısından eski Türk resimlerinin kuruluş ve yıkılış nedenleri. *Kuruluş ve Çöküş Süreçlerinde Türk Devletleri Sempozyumu Bildirileri*, 47-55.
- Çaylı, Z., & Tülüce, H. A. (2023). Modern batı düşüncesi ve ş. Teoman Duralı'nın insan tasavvuruna eleştirel bir bakış. *Külliyeye Uluslararası sosyal Bilimler Dergisi*, (Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı), 315-341.
<https://doi.org/10.48139/aybukulliyeye.1336720>
- Çetin, N. (2018). Türk töresinde askerliğin yeri ve Türkiye'de askerliğe bakış açısında meydana gelen değişimler. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 161-175.
- Çetintaş, İ. (2020). *İslâm kültüründe kurucu paradigmanın değişimi*. Ankara Okulu Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (1999). Tarihin dayanılmaz ağırlığı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XL, 116-126.
- Duralı, Ş. T. (2013). *Omurgasızlaştırılmış Türklük*. Dergah Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (2021). *Sorun nedir? Felsefe-Bilim düşünüşü* (4. Baskı). Dergah Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (2022). *Din ve felsefe-bilim açısından Doğu ve Batı medeniyetleri*. Zeytinburnu Belediyesi.
- Duralı, Ş. T. (2023a). *Çağdaş İngiliz-Yahudi küresel medeniyeti* (14. Baskı). Dergah Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (2023b). *Felsefe-Bilim nedir?* (7. Baskı). Dergah Yayınları.
- Erdem, M. (2000). *Kırgız Türkleri sosyal antropoloji araştırmaları*. Asam Yayınları.
- Güngör, H., & Günay, Ü. (1997). *Başlangıçtan günümüze Türklerin dini tarihi*. Ocak Yayınları.
- Kılıç, H. Ç. (2003). *Türk kültüründe inanç ve inanışlar* [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi.
- Koçak, K., & Bakır, Ç. (2019). Eski Türk devlet felsefesinin kozmolojik ve mitolojik temelleri üzerine bir değerlendirme. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 106-120.
- Kurtaran, U. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'nda millet sistemi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(8), 57-71.
- Mertcan, H. (2008). Karşılaştırmalı olarak Türkiye'de laiklik. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1, 305-327.

- Özarslan, B. B. (2012). "Türk milliyetçiliği kültürel akıl, içtihat ve siyaset" üzerine. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 1(1), 226-232.
- Öztürk, M. (2013). İslamiyet'ten önce Türklerin din anlayışı ve Gök Tanrı dini. *History Studies International Journal of History*, 2(1), 327-347.
- Roux, J.-P. (2015). *Türklerin tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 yıl* (11. bs.). Kabalcı Yayınevi.
- Süslü, A. (1995). Cumhuriyet Döneminin Türk ültürüne bakışı ve kültür politikaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(31), 21-41.
- Tanyu, H. (1980). *İslamlıktan önce Türklerde tek tanrı inancı*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Taşkın, Y. V. (2024). Osmanlıdaki milliyetçilik akımı ve bunun yeni Türk Cumhuriyetine yansması. İçinde *Türk Tarihinin Kırılma Noktalarından Seçmeler* (s. 117-146). Tesam Tarih.
- Tekin, T. (1998). *Orhon Yazıtları Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*. Simurg Yayınevi.
- Uygun, O. (2023). Eski Türklerde devletleşme süreci. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 367-388.
- Yılmaz, M. (2015). Türkiye'de kırsal nüfusun değişimi ve illere göre dağılımı (1980-2012). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(33), 161-188.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi* (7. bs.). İletişim Yayınları.